

نگاهی جامعه شناختی به پدیده خشونت علیه زنان

محمود اشراقی *

چکیده

خشونت علیه زنان در طول تاریخ در جوامع بشری به اشکال و انواع مختلف وجود داشته است، که در برخی از جوامع این پدیده اجتماعی تشدید شده است. بر اساس تحقیقات انجام گرفته، در سال‌های اخیر توسط جامعه‌شناسان و روان‌شناسان و... ریشه‌های آن را در مسائل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جوامعی می‌دانند که پیامدها و آسیب‌های بدی بر روی خانواده‌ها خصوصاً فرزندان دارد.

خشونت علیه زنان در حوزه‌های خصوصی نظیر خانه پدری، خانه شوهر و محیط‌های عمومی با ابزار و وسایلی نظیر بی‌احترامی، استهزاء، سیلی زدن و... انجام می‌گیرد و شایعه‌ترین آن‌ها به ترتیب خشونت‌های کلامی، روانی، جنسی، فیزیکی و اقتصادی است. روش تحقیق بصورت کتابخانه‌ای با استفاده از نتایج آخرین تحقیقات انجام شده درباره موضوع مذکور می‌باشد.

نتایج تحقیقات نشان می‌دهد بیش از ۴۰٪ عامل تأثیرگذار در خشونت‌ها ناکامی افراد و نبود عاطفه میان اعضاء خانواده می‌باشد. یادگیری اجتماعی، فرهنگی، عقاید و سنت‌ها، میزان تحصیلات همسر در مراتب بعدی قرار می‌گیرند. ۶۳٪ از خانواده‌ها دارای خشونت روانی و جسمی بوده‌اند. ۷۰٪ از طلاق‌ها بر اثر کتک کاری زنان بوده و بیش از دو سوم همسران مورد خشونت دوران کودکی خود را با خشونت تجربه کرده‌اند. ۷۶٪ از کتک کاری‌ها در طی سال‌های اولیه زندگی اتفاق می‌افتد. بیش از ۵۰٪ نوع اعتیاد و سابقه جنایی مردان در خشونت علیه زنان مؤثر است. ۳۰٪ از خشونت‌ها ناشی از شرایط بد اقتصادی و فقر خانوادگی می‌باشد. ۶۳٪ خشونت‌ها جسمی - روحی بوده است.

خشونت‌های خانوادگی فرزندان را دچار سوء تغذیه، کم خوابی، سردرگمی، بی‌هویتی و زمینه‌های بزه و

بزهکاری را در آنان فراهم می‌آورد.

بطور کلی برای پیشگیری و حمایت از خشونت‌های خانوادگی و ارائه خدمات به قربانیان لازم است تا به رشد شکل‌های زنان، تأسیس خانه‌های امن، ایجاد همکاری میان افسران پلیس و گروه زنان محله، تغییر مردان، تقویت نهادهای مددکاری اجتماعی و... اقدام شود.

واژه‌های کلیدی: زنان، خشونت، خانواده

مقدمه

حدود نیمی از جمعیت کره زمین را زنان تشکیل می‌دهند، که متأسفانه در طول تاریخ مورد بی‌مهری فراوان قرار گرفته‌اند و معمولاً از خشونت همسرانشان در امان نبوده‌اند. خشونت علیه زنان ممکنست جنبه روانی، جسمی، مالی و جنسی داشته باشد. که ریشه در علل و عوامل مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه دارد که پیامدهایی نظیر استرس، آسیب‌های جسمانی و روانی جبران‌ناپذیری بر اعضاء خانواده خصوصاً فرزندان وارد می‌کند. در این مقاله سعی شده تا ابتدا به پرخاشگری و تاریخچه خشونت علیه زنان، دیدگاه‌های پیرامون خشونت علیه زنان و انواع خشونت‌ها و نحوه و شکل آن، علل و عوامل پیدایش آن، پیامدها و آثار اجتماعی و فرهنگی آن بر خانواده و در نهایت به راه کارهای کاهش آن در خانواده و جامعه اشاره گردد. روش تحقیق بصورت کتابخانه‌ای با استفاده از نتایج آخرین تحقیقات انجام شده درباره موضوع مذکور می‌باشد.

اهداف تحقیق

- ۱- شناخت و بررسی خشونت علیه زنان انواع و اشکال آن در طول تاریخ.
- ۲- بررسی دیدگاه‌های موجود در خصوص خشونت علیه زنان.
- ۳- شناسایی نقش و جایگاه علل و عوامل پیدایش و شناخت و بررسی آثار آن بر زنان خانواده.

سؤالات تحقیق

- ۱- بین یادگیری اجتماعی و فرهنگ جامعه و خشونت علیه زن رابطه وجود دارد.

- ۲- بین ناکامی و تجربیات فرد و خشونت علیه زن رابطه وجود دارد.
- ۳- بین میزان تحصیلات همسر و خشونت علیه زن رابطه وجود دارد.
- ۴- بین فقدان عواطف خانوادگی و خشونت علیه زن رابطه وجود دارد.
- ۵- بین بزهکاری، بی‌هویتی و... فرزندان و خشونت علیه زن رابطه وجود دارد.

تاریخچه خشونت در جهان

- کتک زدن همسر پدیده‌ای تکراری در تاریخ

جان استوارت میل فیلسوف انگلیسی در سال ۱۸۶۹ نوشت: «از بدو شکل‌گیری جوامع

انسانی زنان در اسارت مردان بوده‌اند.»

قوانین قضایی قرن‌هاست که از کنار خشونت بر علیه زنان با دیده اغماض گذشته‌اند. به عنوان مثال قوانین سال ۱۸۰۰ نه تنها کتک خوردن زن به دست شوهرش امری عادی می‌دانند بلکه آن را عمل خلاف از طرف مرد محسوب نمی‌کند. قبل از سال ۱۸۷۱ شوهر با امر ازدواج می‌توانست زنش را با چوب بزند، موی سرش را بکشد، گلایش را بفشارد و... در واقع یک امتیاز باستانی محسوب می‌شد. موضوع کتک زدن زن قدیمی است و به ۲۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح باز می‌گردد.

نگرش بر حق بودن مجازات زنان در کتب عهد عتیق به خوبی نمایان است. در نظرات «سن پال» سنت اگوستین پایین بودن حقوق زن از مرد به خوبی نمایان است.

یک هزار سال بعد از عیسی مسیح که به برابری و تساوی بشر اعتقاد داشت؛ موضوع مقام و موقعیت زنان یکبار و برای همیشه حل و فصل گردید و این زمانی بود که گراتیان ژوی اهل بلونا اولین قانون پر دوام و پایای کلیسا را نوشت. بر اساس این قانون زنان باید از شوهران خود اطاعت کنند؛ تصویر خداوند تنها در مردان است و زنان در تصویر خداوند آفریده نشده‌اند... آدم را حوا راهنمایی کرد از این رو درست این است که زن تحت کنترل مرد قرار گیرد تا با راهنمایی و هدایت مرد دیگر اقدام بر خطا و تخلف نکند.

ناپلئون معتقد است: «شوهر باید دارای قدرت مطلقه در ارتباط با همسرش باشد و زنان در مجازات شوهرانشان سهم هستند.»

در بریتانیا در قرن ۱۹ عمل ضرب و جرح زنان را قانونی می‌دانستند. در سال ۱۸۲۴ در ایالت

می‌سی‌سی‌پی قانونی را تصویب کرد که به مردها حق می‌داد برای ایجاد نظم و تربیت در سطوح

خانواده زنشان را در حد اعتدال کتک بزنند (نعمت پورقمی : ۱۳۸۲ : ۷۳ - ۷۰).

تاریخچه روابط زن و مرد از گذشته تا کنون

انسان شناسان معتقدند نقش زن در گذشته‌های دور بسیار تعیین کننده بوده است از جمله پیدایش کشاورزی، دامداری و پزشکی را به او نسبت می‌دهند. مرد فقط به شکار می‌رفت کم کم مادرسالاری رونق گرفت و به دلیل قدرت زایش مورد تکریم فراوان قرار داشت با پیشرفت تمدن مرد با توجه به تکیه بر قدرت جسمانی و ویژگی‌های شخصیتی (منطق و احساس) و... بر زن در طول تاریخ برتری یافت. درصد بالای مردان عالم بر زنان نیز مزید بر علت شد.

در خصوص روابط زن و مرد در اسلام آمده است : کتک کاری زنان توسط مردان مسلمان مذموم است و عملی ناشایست می‌باشد و علت بسیاری از خشونت‌ها را در گذشته ناشی از نگاه جامعه به زن به عنوان یک شیء بوده است.

پرخاشگری چگونه یاد گرفته می‌شود؟

مطالعات نشان می‌دهد پرخاشگری قابل انتقال و تأثیرگذار بر رفتار دیگران است. رفتار خشن افراد خانواده بر روی یکدیگر تأثیر می‌گذارد (پترسون و همکاران : ۱۹۶۷). آلبرت بندوا (۱۹۶۱) پیشروی نظریه یادگیری اجتماعی عقیده دارد که پرخاشگری نه تنها از طریق تجربه بلکه با مشاهده رفتار دیگران نیز مانند بسیاری از رفتار اجتماعی دیگر آموخته می‌شود (ستوده : هدایت ا...، : ۱۳۷۸ : ۵۶).

البته رسانه‌های جمعی نیز در القاء رفتار پرخاشگرانه در خانواده‌ها نقش اساسی دارند.

گالتونگ (Goitung) خشونت را به ۵ دسته زیر طبقه بندی می‌نماید:

- ۱- خشونت هدفمند در مقابل خشونت بی‌هدف
- ۲- خشونت آشکار در مقابل خشونت پنهان
- ۳- خشونت فردی در مقابل خشونت ساختاری
- ۴- خشونت فیزیکی در مقابل خشونت روانی
- ۵- خشونت معطوف به قربانی در مقابل خشونت بدون قربانی

ویژگی‌های شخصیتی زنان خشونت دیده (زن کتک خورده)

غالباً زن‌هایی که از شوهرانشان کتک می‌خورند نقش و سهمی در این اقدام دارند. ویژگی‌های آنان عبارتست از:

- ۱- زنان افسرده و دچار سوء ظن بیش از بقیه زنان مورد ضرب و شتم قرار می‌گیرند.
- ۲- زنانی هستند که از اعتماد به نفس و عزت نفس پایین تری برخوردارند و در ایفای نقش مادری خود شکست خورده‌اند و ناموفق هستند (نعمت پورقمی : ۸۲ : ۱۴۲).

ویژگی‌های شخصیتی مردان خشن (شوهر کتک زننده)

معمولاً افراد تمایل دارند که ناراحتی‌های خود را روی نزدیک‌ترین اشخاص به خود تخلیه نمایند. که در این میان اعضای خانواده در اولویت اول قرار می‌گیرند چگونگی تعلیم و تربیت خانوادگی مرد و سابقه زندگی آن در تولید خشم و رفتار خشونت آمیز در زندگی زناشویی او مؤثر است. البته برخی از آنها دچار یک حالت سادسم هستند که این رفتار مکرر در آنها دیده می‌شود (محمدی، محسن : ۱۳۸۰ : ۸۹).

از جمله ویژگی‌های مردان خشن می‌توان به: عزت نفس پایین، اعتماد به نفس بالا در اعمال خشونت به زنان، اتکا عمل زشت خود و نسبت دادن آن به عنوان تنها واکنش که در مقابل رفتار همسر انسان از خود نشان داده‌اند و... اشاره کرد.

خشونت علیه زن، خشونت علیه شوهر (مقایسه)

گرچه میان کسانی که به شدت مضروب شده‌اند و مورد ضرب و شتم قرار گرفته‌اند زنان درصد بالاتری از مردان را تشکیل می‌دهند، ولی باید گفت این خشونت تنها از جانب مردان بر زنان نیست بلکه عکس آن نیز صدق می‌کند؛ با این تفاوت که درصد بسیار پایینی را تشکیل می‌دهد. البته روزنامه‌ها و مؤسسات مختلف به موضوع کتک خوردن مردها از زن‌ها در سکوت کامل برگزار می‌شود و کسی به آن توجهی ندارد. شاید دلیلش آن باشد که هیچ مردی راضی نیست کتک خوردنش را اذعان کند.

در بررسی‌های انجام شده از جمع ۶۰۰ مردی که برای طلاق مراجعه کردند به دادگاه ۳٪ علت طلاق را ضرب و شتم خود از ناحیه همسر عنوان کرده‌اند این رقم در مقایسه با رقم مشابه ۳۷٪ برای زنان بسیار اندک می‌نماید زنان در مقابل مردان دو برابر مورد ضرب و شتم قرار گرفته‌اند (اطلاعات هفتگی : شماره ۲۹۵۹).

دیدگاه‌های پیرامون خشونت علیه زنان

الف) دیدگاه جامعه‌شناسان

جامعه‌شناسان خشونت را به عنوان یک پدیده اجتماعی متأثر از عوامل اقتصادی، فرهنگی و

اجتماعی می‌دانند.

فرایمی مقدم، عوامل بروز خشونت علیه زنان را ناشی از عوامل زیر می‌داند:

واکر، روند ارتکاب عادی شدن خشونت را چنین توضیح می‌دهد:

مرحله اول، حفظ موقعیت طرفین.

مرحله دوم، خشونت و کتک کاری.

مرحله سوم، قدرت موقتی زن و اظهار ندامت و پشیمانی مرد.

(بیک زاده: ۱۳۸۱: ۳۲۱)

دیدگاه‌هایی در خصوص علت خشونت علیه زنان

توانمندی مردان	دستر توسعه زنان ملل متحد
فاصله طبقاتی و موقعیت افراد با منابع قدرت و میزان خشونت مرتبط است	لوی اشتروش
مرد سالاری	فمنیسم‌ها
نقض حقوق بشر	کمیته رفع تبعیض علیه زنان
فساد اخلاقی و نقض حقوق همسر باعث ایجاد خشونت می‌گردد	نظریه امام خمینی ^(ره)
طبیعت مرد و زن یکی است. زن از مرد تابع‌تر و مطیع‌تر و آرام‌تر و... است. و زمانی که این تعادل بهم خورد خشونت ایجاد می‌گردد.	ویل دورانت
به نقش و اهمیت زن در خانواده و جامعه اشاره دارد. زن از مرد ضعیف‌تر است و... اما ایشان از مرد بودن خود احساس غرور می‌کند.	افلاطون

(بیک زاده: ۱۳۸۱: ۵۳-۵۱)

عقاید و باورهای غلط در خصوص خشونت علیه زنان

در بسیاری موارد آداب و رسوم ما، مهر تأیید بر رفتار خشونت آمیز علیه زنان می‌زند. از

جمله در بعضی از مناطق از زنان به عنوان خون بس استفاده می‌کنند و او وسیله‌ای برای ختم جنگ و دعواهای قبیله‌ای است و باید خشونت همسر و اقوامش را که بستگان مقتول می‌باشند تحمل کند و بارها شنیده‌ایم که می‌گویند «گرچه را باید دم حجله کشت»؛ یعنی از همان ابتدا باید زن را با رفتار خشن مطیع کرد.

دیدگاه سنتی دیگری وجود دارد که معتقدند: خدا زن را برای شوهر داری و تربیت کودکان و خانه‌داری آفریده است چرا که ناقص عقل است و... بر امر خشونت در مورد آنها تأکید و تأیید داشته است.

در امثال و حکم دهخدا آمده است:

زن چو مار است، زخم خود بزند	بر سرش نیک زن که بد بزند
زن چو بیرون رود بزن سختش	خود نمایی کند بکن رختش
ور کند سرکشی هلاکش کن	آب رخ می‌برد به خاکش کن
زن چو خا می‌کند بجوشانش	رخ نپوشد کفن بپوشانش

(دهخدا: ۱۳۵۷: ۹۲۲)

خشونت علیه زنان در چه حوزه‌هایی اعمال می‌شود؟

۱- حوزه خصوصی که همان خشونت خانوادگی است شامل:

۱-۱) در خانه پدر: خشونت افراد مذکر در خانواده‌های ایرانی برای فرزندان دختر اصل پذیرفته شده‌ای است. در غیاب پدر سایر افراد ذکور (مانند برادر و...) خود را مجاز می‌دانند در امور دختران خانواده دخالت نمایند و... همچنین دختران در امر همسرگزینی در معرض خشونت افراد ذکور و حتی اناث خانواده قرار می‌گیرند.

در خانواده‌های پرجمعیت دختران مجبور به نگهداری بچه‌ها، آشپزی و خانه‌داری و... هستند که این امر روند جامعه‌پذیری و تحصیل آنان را دچار کند می‌کند.

۱-۲) در خانه شوهر: ریاست مرد بر خانواده و قدرت وسیعی که قانون و عرف او اهدا کرده، زمینه‌ساز اعمال خشونت علیه زنان در حوزه خصوصی خانواده است. در ایران هنوز مردان را نان آور خانواده می‌شناسند. این تصور عمومی هنوز وجود دارد و قانون نیز بر آن صحه می‌گذارد که این مسئله بر اقتدار مرد و حوزه قدرت او می‌افزاید.

به طور کلی تبعات ریاست بی قید و شرط مرد در خانواده به صورت تهدید ناسزاگویی، تحقیر، کتک زدن، سوء رفتار جنسی و... که آثار زیانبار روانی - جسمی و اجتماعی فراوان بر زنان و دختران بر جا می گذارد.

۲- حوزه عمومی

۲-۱) **آداب و رسوم:** در بسیاری موارد خشونت علیه زنان را به کمک آداب و رسوم و سنت‌های غیر مذهبی توجیه می کنند.

نمونه‌هایی از رسوم متداول و رایج در بافت قبیله‌ای از مناطق جنوب ایران حاکی از آنست که: هر دختری در درجه اول باید با پسر عمویش ازدواج کند. امتناع دختر یا خانواده او تبعات خطرناکی در پی دارد و پسر عمو می تواند مجلس عروسی دختر را به هم بزند. - چنانچه زنی عمل خلاف عفت مرتکب شود و با مردی رابطه جنسی آزاد برقرار کند به دست افراد ذکور خانواده خود (برادر و...) به قتل می رسد در بیشتر مناطق ایران رفتارهای جنسی خشونت آمیز جنسی علیه زن را در شب زفاف توصیه می نمایند.

۲-۲) **فرهنگ شفاهی و کتبی:** علاوه بر آداب و رسوم که مهر تأیید بر رفتار خشونت آمیز علیه دختران و زنان می زند، اصطلاحات و ضرب المثلهایی که در فرهنگ شفاهی ما رایج است نیز حامل پیام خشونت نسبت به زنان است. در کتاب امثال و حکم، دهخدا: - از سه چیز باید حذر کرد: ۱- دیوار شکسته ۲- زن سلیطه ۳- سنگ گیرنده - زن ناقص العقل است. (همان منبع: ج ۲: ص ۹۲۶)

۲-۳) **سنت‌ها:** در طی قرون گذشته دیدگاه سنتی به زن در امر خشونت نسبت به آن موثر بوده است مثال روان نیست زن با مرد بیگانه سخن گوید چه درشت چه به زجر - زنان نمی توانند در شایستگی و کمال به مردان برسند.

۲-۴) **مؤسسات اجتماعی:** در برنامه ریزی‌ها، در متون خصوصاً متون درسی در مطبوعات، رسانه‌های جمعی و... آثاری از محدودیت فعالیت جنس مؤنث وجود دارد و...

اشکال خشونت علیه زنان

خشونت علیه زنان در اشکال و انواع مختلف وجود دارد نتایج تحقیقات نشان

می دهد:

نگاهی جامعه‌شناسانه به پدیده خشونت علیه.../۱۰۳

توزیع فراوانی بدترین اشکال خشونت علیه زنان از دیدگاه ۸۱۵ زن مطالعه شونده،
اصفهان، سال ۱۳۸۲

درصد	تعداد	نوع خشونت	
۸۱	۶۶۰	عکس العمل شدید در صورت مخالفت سکوت آزاردهنده محول کردن کار فرزندان به خانم	کلامی - روانی
۷۶	۶۱۹		
۵۸	۴۷۳	توقع از زن برای ارضاء در هر زمان عدم درک نیازهای غریزی زن رها کردن زن بعد از ارضای مرد	جنسی
۸۶	۷۰۱		
۸۲	۶۶۸	خرج کردن برای دیگران جلوگیری از مشارکت اقتصادی جلوگیری از استقلال مالی زن	اقتصادی
۷۵	۶۱۱		
۷۸	۶۳۶	هل دادن - نکان دادن - پرت کردن - سیلی زدن و ...	فیزیکی
۷۷	۶۲۸		
۷۳	۵۹۸		
۹۸	۷۹۹		

توزیع فراوانی شایعترین خشونتهای اعمال شده علیه زنان در منطقه عملیاتی انجمن تنظیم
خانواده اصفهان، سال ۱۳۸۲

عدم پاسخ	هیچوقت	بندرت	گاهی	اغلب	همیشه	نوع خشونت
۶	۳۴	۸	۱۲	۱۳	۲۷	محول کردن کار فرزندان به خانم عکس العمل شدید موقع مخالفت تصمیم گیری بدون مشورت
۱	۳۹	۲۰	۲۰	۹	۱۱	
۰	۵۱	۱۵	۱۹	۶	۹	
۴	۳۵	۸	۹	۱۰	۳۴	توقع از زن جهت ارضاء در هر زمان میل مفرط جنسی رها کردن زن بعد از ارضای مرد
۵	۴۱	۱۰	۱۴	۹	۲۱	
۵	۶۰	۹	۷	۴	۱۵	
۱	۶۶	۸	۱۰	۵	۱۰	ممانعت از تصمیم گیری اقتصادی ممانعت از استقلال مالی زن خرج کردن برای دیگران
۰	۷۶	۵	۷	۳	۹	
۰	۷۰	۱۱	۱۱	۵	۳	
۰	۹۰	۴	۳	۲	۱	هل دادن و پرت کردن مشت و لگد زدن پیچاندن دست و کشیدن مو
۰	۹۲	۳	۲	۲	۱	
۰	۹۳	۲	۲	۲	۱	

از دیدگاه مطالعه‌شوندگان بدترین اشکال خشونت کلامی - روانی شامل این موارد بود: عکس‌العمل شدید در صورت مخالفت همسر (۸۱٪)، سکوت جهت آزار دادن (۷۶٪) و محول کردن کار فرزندان به خانم (۵۸٪). بدترین اشکال خشونت جنسی از دیدگاه پاسخ‌دهندگان، توقع از زن برای ارضای مردان در هر زمان (۸۶٪)، عدم درک نیازهای غریزی زن در رابطه جنسی (۸۲٪) و رها کردن همسر بعد از ارضای مرد (۷۵٪) بیان شده است. همچنین از این دیدگاه آنها بدترین خشونت‌های اقتصادی به ترتیب عبارت بودند از: ولخرجی کردن خارج از منزل (۷۸٪)، جلوگیری کردن مردان از مشارکت زنان در تصمیم‌گیریهای اقتصادی (۷۷٪) و ممانعت از استقلال مالی زنان (۷۳٪).

در مورد خشونت‌های فیزیکی ۹۸٪ از زنان هر نوع برخورد فیزیکی (هل دادن، تکان دادن، پرت کردن، سیلی و...) را خشونت علیه زنان تلقی می‌کردند.

شایع‌ترین خشونت‌های اعمال شده علیه زنان که همیشه، اغلب و یا گاهی از طریق همسر آنها واقع شده، خشونت کلامی - روانی است. خشونت‌های جنسی، اقتصادی و فیزیکی به ترتیب در مراتب بعدی گزارش شده است.

شایع‌ترین اشکال وقوع خشونت کلامی - روانی در خانواده‌ها محول کردن کار فرزندان خانم (۵۲٪)، عکس‌العمل شدید در موقع مخالفت (۴۰٪) و تصمیم‌گیری بدون مشورت (۳۴٪) می‌باشد. از نظر آماری ارتباطی بین سطح درآمد خانوار، اشتغال زنان و تعداد فرزندان با وقوع خشونت کلامی - روانی مشاهده نشد. اما وقوع خشونت کلامی - روانی و سطوح درآمد مختلف تحصیلات زنان و مردان اختلاف معنی‌داری داشت؛ به این معنی که وقوع خشونت در تحصیلات پایین‌تر بیشتر است.

شایع‌ترین اشکال خشونت جنسی در خانواده‌ها توقع از زن جهت ارضای مردانه در هر زمان (۵۳٪)، میل مفرط جنسی مردان (۴۴٪) و رها کردن همسر بعد از ارضای مرد (۲۶٪) بود. اگر چه خشونت جنسی در مردان با تحصیلات نهضت و حوزوی و در خانواده‌های با هزینه ماهیانه بالاتر از چهار میلیون ریال بیشتر از بقیه موارد بود ولی اختلاف معنی‌داری از نظر آماری نداشت (ملک‌افضلی: ۱۳۸۳: ۶۵).

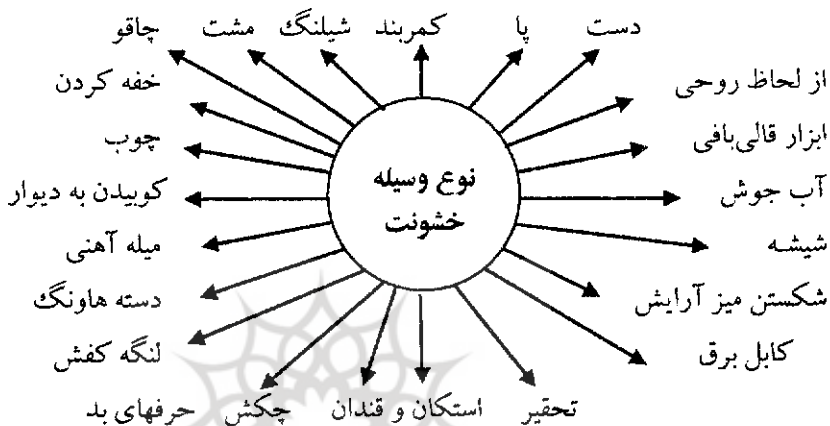
آزار و وسایل خشونت علیه زنان

آزار زن از لحاظ روحی و فیزیکی خشونت محسوب می‌شود. خشونت جسمانی همانند

نگاهی جامعه‌شناسانه به پدیده خشونت علیه... ۱۰۵/..

پرتاب کردن اشیاء، هل دادن، تنه زدن، سیلی زدن و... و خشونت‌های روانی شامل بی احترامی، استهزاء، تحقیر، ایجاد حس حسادت، کوچک کردن شخص و... می‌باشد (نعمت‌پورقمی: ۸۲: ۱۳۶).

در شکل زیر نوع و ابزار و وسایل مورد استفاده در خشونت علیه زنان اشاره می‌گردد:

در تحقیقی که در اصفهان با تعداد ۲۵۶ نفر از زنان خشونت دیده انجام گرفته (سال ۱۳۸۲) اشکال خشونت را چنین گزارش شده است:

درصد	شکل خشونت جسمی	درصد	شکل خشونت جسمی
۸۸/۵	هل دادن یا تنه زدن	۷/۱	کشیدن موی سر
۹۲/۱	فشار دادن	۲۲/۱	کتک زدن با اشیاء
۹۵	چنگ زدن	۳۳/۹	لگد زدن
۹۹/۳	دست روی گلو گذاشتن	۴۹/۲	مشت زدن
۰/۷	سایر اشکال	۷۳/۱	سیلی زدن
		۷۸/۱	بیجانیدن دست و...

(مجموعه مقالات همایش بزه‌دیدگان و خانواده: ۱۳۸۲: ۴۱۸)

بر اساس جدول فوق اکثر آزمودنی‌ها (۴۲/۴ درصد) سالیانه بین ۱ تا ۴ بار از همسر خود کتک خورده و حداقل هفته‌ای یک‌بار مورد فحاشی واقع می‌شوند و در هنگام خشونت هیچ‌کار

نمی‌کنند (۴۲/۲ درصد) و از هیچ منبعی استفاده نمی‌کنند (۴۹/۷ درصد).

توزیع فراوانی واکنش زنان هنگام بروز خشونت از سوی همسر

درصد فراوانی	دفعات تکرار
۱۳/۶	ترک کردن خانه یا موقعیت
۱۲/۶	به حمام، دستشویی و... رفتن
۲۶/۶	از خود دفاع کردن
۳/۵	حمله کردن به همسر
۴۲/۲	هیچ کاری نکردن
۱/۵	سایر موارد
۱۰۰	جمع

همچنین در تحقیق فوق افراد در درجه اول از کسی کمکی نمی‌گیرند یا در حالت اجبار از قوم و خویشان خود، همسایگان، دوستان، روان‌شناسان، نیروی انتظامی، دادگاه و سایر... کمک دریافت می‌کنند (مجموعه مقالات همایش بزه دیدگی... : ۱۳۸۲ : ۴۱۹).

تأثیر خشونت خانوادگی بر فرزندان

خشونت‌های خانوادگی خصوصاً مشاجرات و اختلافات میان همسران فرزندان را دچار سردرگمی، بی‌هویتی و... و زمینه‌های بزه و بزهکاری را در آنان مستعد می‌نماید. «کیگن»^۱، «لانگر»^۲ و «ماسن»^۳ در سال ۱۹۷۴ از تحقیق درباره خشونت خانوادگی و تأثیر آن روی فرزندان تأکید می‌کنند که رفتار خشونت آمیز با ناتوانی در ایجاد اهداف مشترک و انسجام خانوادگی همبستگی دارد. و کودکان در شرایط بروز خشونت‌های خانوادگی دچار شب‌ادراری، لکنت، اختلالات روان‌تنی و... می‌شوند.

همچنین مشکلات سلامت، سوء تغذیه، کم‌خوابی یا پر خوابی و... را در بین کودکان بالای ۱۸ ماهه در تحقیقات «لایرز» و... در سال ۱۹۸۵ حاکی از اثرات خشونت‌های خانوادگی است. مک کی (۱۹۸۱) در تحقیقی که از ۹۰ نفر از کارکنان اردوگاه‌ها موقتی در خصوص تأثیر

بهره‌کشی زنان در رشد کودکان به عمل آورده نشان دهنده آنست که ۶۹ درصد تهدیدات روانی را مهمترین عامل بیماری‌زا، ۴۳ درصد تهدیدات فیزیکی، ۴۱ درصد آشفتگی امور عادی بچه‌ها، ۳۷ درصد وسواس و... را معرفی کرده‌اند (قریشی‌راد: ۱۳۸۲: ۸۵).

پیامدهای خشونت علیه زنان

خشونت علیه زنان پیامدها و تبعاتی دارد که به شرح زیر است:

- ۱- استرس.
- ۲- آسیب‌های جسمانی و نقص عضو.
- ۳- اثرات روانی جبران‌ناپذیر از قبیل افسردگی، اختلالات شخصیتی.
- ۴- بی‌اعتمادی به مردان.

عوامل مؤثر بر خشونت علیه زنان

غالباً هر پدیده‌ای ناشی از یک سری عوامل ایجاد کننده و تعیین کننده است. پدیده خشونت علیه زنان نیز متأثر از عواملی نظیر ناکامی، انحرافات اجتماعی و... است که تحت تأثیر نوع شغل، جنس، سن، یادگیری اجتماعی، فرهنگی و میزان تحصیلات و عوامل عاطفی متغیر است. در تحقیقی که در سال ۱۳۸۲ از بین ۱۲۰ نفر از زنان متأهل شهر اسلامشهر (منطقه ۱ و ۲) انجام گرفته، نتایج نشان دهنده آنست که بین ناکامی و خشونت رابطه مستقیم وجود دارد، به عبارتی شکست در عشق، در ازدواج، در تحصیل و کار و... در بروز خشونت نقش دارند. ۱۷/۵ درصد شکست در عشق، ۳۰ درصد شکست در کار، ۳۰/۸ درصد در تحصیل، ۱۳/۳ درصد در ازدواج در بروز خشونت مؤثر دانسته‌اند. بین یادگیری اجتماعی و فرهنگی و خشونت نیز ارتباط معنی داری وجود دارد.

فروضیات تحقیق	ضریب همبستگی متغیرها
همبستگی بین ناکامی و خشونت	٪ ۴۲/۱۹
همبستگی بین یادگیری اجتماعی و فرهنگی و خشونت	٪ ۱۹/۱۹
همبستگی میان عقاید و سنت‌های قومی و بومی و خشونت	٪ ۲۳/۱۹
همبستگی میان نبود عواطف خانوادگی و خشونت	٪ ۴۲/۲
همبستگی میان میزان تحصیلات زن و خشونت	٪ ۲۵
همبستگی میان تحصیلات همسر و خشونت	٪ ۲۶/۳

در جدول بالا میزان ارتباط ناکامی با خشونت و کمبود عواطف خانوادگی با خشونت بیشترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند و کمترین آن عقاید و سنت‌های قومی و بومی می‌باشد که در بروز خشونت‌ها تأثیر دارند (نعمت پورقمی : ۱۳۸۲ : ۲۴۴).

نتایج یک تحقیق در سال ۱۳۸۱، بین ۲۸۷ نفر از زنان (تبریزی) که مورد خشونت همسران خود واقع شده‌اند، مؤید آنست که بین مشخصه‌های فردی زنان و همسرانشان مانند تفاوت سنی، تفاوت تحصیلاتی، اختلاف مذهبی، اختلاف فرهنگی زن و مرد، بدآموزی‌های مرد در دوران کودکی و وضعیت اقتصادی خانواده در اولویت دوم بعد از ناکامی در زندگی، مشکلات زندگی و گرفتاری‌های مربوط به آن با خشونت علیه زنان قرار می‌گیرند.

زیاد	متوسط	کم	همبستگی متغیر با خشونت علیه زنان
۱۲/۵	۱۳/۷	۱۲/۱	تفاوت سنی زن و شوهر
۲۸/۶	۱۳/۸	۱۲/۵	تفاوت تحصیلی زن و شوهر
۱۲/۸	۱۵/۷	۸/۱	تفاوت‌های فرهنگی زن و شوهر
۱۴/۲	۱۰/۶	۱۳/۲	وضعیت اقتصادی
۱۲/۵	۸/۹	۱۳/۴	اختلاف عقاید مذهبی زن و شوهر
۱۲/۹	۱۴/۳	۱۲/۸	بدآموزی شوهر در دوران کودکی

(بیگ زاده : ۱۳۸۱ : ۱۸۴)

در تحقیقی که از تعداد ۲۵۶ زن به همراه همسران خود به مرکز پذیرش و درمان معتادان خود معرف بهزیستی اصفهان مراجعه کرده‌اند.

نتایج تحقیق حاکی از آنست که از بین ۵ فرض اصلی تحقیق یعنی سن مرد، تحصیلات مرد، شغل مرد، نوع اعتیاد مرد، سابقه جنایی مرد به قرار زیر است:

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	سن مرد	تحصیلات مرد	شغل مرد	نوع اعتیاد مرد	سابقه جنایی مرد
نوع خشونت	$\chi^2 = 117$ df = 2 P = 14	$\chi^2 = 1666$ df = 4 P = 15	$\chi^2 = 382$ df = 6 P = 7	$\chi^2 = 18$ df = 3 P = 18	$\chi^2 = 14$ df = 1 P = 12	

نگاهی جامعه‌شناسانه به پدیده خشونت علیه.../۱۰۹

در جدول فوق اگر چه ارقام رابطه معناداری را بین نوع خشونت و متغیرهای اعتیاد، سابقه رفتارهای جنایی، شغل، سن و تحصیلات مرد وجود ندارد. لیکن دلیل بر بی‌تأثیر بودن عوامل فوق نیز نمی‌باشد.

در یک تحقیق که از زنان مراجعه کننده به سازمان بهزیستی در تهران در سال ۱۳۸۰ انجام گرفته نتایج حاصل به قرار زیر است:

۱- حدود $\frac{2}{3}$ همسران اذعان کرده‌اند که در دوران کودکی خود خشونت را تجربه کرده‌اند و یا مشاجرات خانوادگی و کتک کاری و... را دیده‌اند.

۲- حدود $\frac{1}{4}$ زنان خشونت‌های اولیه را در شب اول ازدواج، $\frac{1}{4}$ دیگر در هفته اول ازدواج که در اثر مسایل جنسی و اقتصادی بوده آغاز شده است.

(نامه انجمن جامعه شناسی ایران : ۱۳۸۰ : ۲۳)

در ایالات متحده آمریکا روزانه ده زن توسط همسرانشان کشته می‌شوند. ۷۴٪ مقتولان زنانی هستند که همسرانشان را ترک کرده‌اند تقاضای طلاق کرده‌اند یا علیه رفتار خشونت‌آمیز زوجانشان شکایت کرده‌اند. در روسیه نیمی از مقتولان در سال ۱۹۹۵ زانی بوده‌اند که توسط همسرانشان

کشته شده‌اند. در سال ۱۹۹۳ چهارده هزار زن به وسیله همسرانشان کشته و ۵۴ هزار نفر دیگر شدیداً مضروب شدند. در بین سال‌های ۱۹۸۸ تا ۱۹۹۳ بیش از ۲۰ هزار زن هندی به دلیل آنکه نتوانستند جهیزیه مورد درخواست شوهرانشان را تهیه کنند به قتل رسیده یا خودکشی کرده‌اند. از میان طلاق‌هایی که در سال ۱۹۹۱ در ویتنام صورت گرفت ۲۲ هزار مورد به دلیل خشونت‌های خانگی بود. در گینه نو ۱۸ درصد زنان شهری که به بیمارستان مراجعه کرده‌اند، دلیل مراجعه آنان جراحات ناشی از کتک همسران خود بوده‌اند (بیگ زاده: ۱۳۸۱: ۴ و ۳).

بنا به گزارش سازمان بهداشت جهانی ۸۵ تا ۱۱۵ میلیون نفر از زنان و دختران جهان به نوعی مورد عمل ختنه قرار گرفته‌اند و از پیامدهای زیان بار آن رنج می‌برند به طور متوسط هر ساله دو میلیون دختر ختنه می‌شوند که بیشتر آنها در کشورهای آسیایی و آفریقایی زندگی می‌کنند.

در مقاله‌ای تحت عنوان «زنان قربانی خشونت» که توسط دفتر اطلاع رسانی عمومی سازمان ملل توسط آقای علی پورمند ترجمه و در نشریه حقوق زنان شماره ۶ چاپ شده، آمده است زنان از اصلی‌ترین قربانیان خشونت‌های خانوادگی به شمار می‌روند. ازدواج‌های زود هنگام، ختنه دختران، سقط جنین و... از عوارض جدی خشونت می‌باشد.

در تحقیقی که پیرامون عوامل مؤثر در زن آزاری در یکصد مورد مراجعه کننده به پزشکی قانونی شهر تبریز در سال‌های ۷۷ و ۷۸ توسط خانم فریناز کلاهی انجام گرفته، سابقه کتک کاری در اکثر زوج‌ها وجود دارد. ۵۰٪ آنها از ناحیه کمر و شکم مضروب شده‌اند و... و این مسائل زمینه‌های گرایش آنها را به مواد مخدر و... فراهم آورده بود.

نتایج دیگر تحقیق مذکور نشان می‌دهد ۷۰٪ از طلاق‌ها بر اساس کتک کاری زنان در شهر تبریز بوده است. زنان قربانی سطح تحصیلات بالاتری از سایر زنان دارند و ۷۶٪ کتک کاری‌ها در طی سال اول ازدواج و به علت اختلاف عقاید و سلیقه‌ها و ناپختگی زوجین می‌باشد.

در تحقیقی که توسط مهرداد درویش پور در سوئد انجام گرفته و در نشریه زنان شماره ۵۶ به چاپ رسیده است آمده است:

حدود ۱۹ هزار مورد شکایت رسمی از اعمال خشونت علیه زنان به ثبت می‌رسد که $\frac{2}{3}$ آن در منازل رخ می‌دهد و بیش از ۸۰ درصد خشونت‌ها را مردان آشنا اعمال می‌کنند و تنها ۲۰ درصد از شکایت‌ها مربوط به خشونت علیه مردان در منازل بوده است.

نگاهی جامعه‌شناسانه به پدیده خشونت علیه.../۱۱۱

نتایج تحقیقی که از ۲۵۶ زن با هسمر معتاد در اصفهان در سال ۱۳۸۲ صورت گرفته، نشان می‌دهد ۱۷/۲ درصد خانواده هیچ خشونت‌ناشدگی نداشته، ۸٪ تنها خشونت جسمی، ۱۸/۴ درصد خشونت روانی، ۶۳/۶ درصد خانواده‌ها هم خشونت روانی و جسمی داشته‌اند (مجموعه مقالات همایش بزه دیدگان و...: ۱۳۸۲: ۴۱۳).

راه کارهای عملی برای مبارزه علیه خشونت زنان کدامند؟

خشونت علیه زنان مشکل پیچیده‌ای است که بدون همکاری و هماهنگی مؤسسات درمانی، قضایی، پلیس، خدمات بهزیستی و سایر نهادهای مردمی و دولتی نمی‌توان با آن مقابله کرد:

۱- ارائه خدمات به قربانیان خشونت

الف - رشد تشکل‌های زنان

تشکل‌های زنان در ایران (دولتی و غیر دولتی) می‌تواند گامی استوار در جهت کنترل خشونت علیه زنان بردارد. ایجاد مراکز مشاوره، در زمینه دفاع از حقوق پایمال شده زنان (از طریق وکلای دادگستری مراجع قضایی و...) انتشار خبرهای مرتبط با خشونت علیه زنان و...

ب - ایجاد همکاری میان افسران پلیس و گروه‌های زنان محله

ارتباط مستقیم و مستمر گروه‌ها و مؤسسات زنان با افسران پلیس که به قربانیان خشونت (زنان) بهتر و سریع‌تری می‌رسانند.

ج) ایجاد گروه‌های پلیس زنان

این گروه‌های پلیس می‌توانند برای زنان فضای امنیتی بهتری فراهم نمایند و موجبات حمایت‌های درمانی و قضایی را برای آنها فراهم سازند.

د) تأسیس خانه‌های امن

به موجب ماده ۱۱۱۶ و ۱۱۱۵ قانون مدنی ایران ضرورت تعیین مسکن علی‌حده را برای زنان به منظور حفظ شرافت، حیثیت، حیات و حقوق آنان ضروری دانسته و لذا تأسیس خانه‌های امن برای حفظ جان و شرافت انسانی زنان قربانی خشونت کاملاً شرعی و قانونی است.

ه) تقویت نهاد مددکاری اجتماعی و مشاوره قضایی در کنار دادگاه خانواده
تأسیس و حمایت از نهادهای یاری رساننده به قربانیان خشونت و شرکت فعال زنان در
مشاوره‌های قضایی و ریشه‌یابی مشکلات زنان نیز در کاهش میزان خشونت علیه زنان مؤثر و مفید
است.

و) برگزاری میزگرد و کارگاه‌های آموزشی
تبادل اطلاعات، تصمیم‌گیریهای علمی، دادن آموزش‌های ضروری و مفید به زنان از اهم
اهداف کارگاه‌ها و میزگردها می‌باشد.

ز) ایجاد فرصت‌های شغلی برای زنان
ح) حمایت از تحصیلات دختران در مدارس حرفه‌ای
ط) تحت تأثیر قرار دادن وجدان پزشکی
ک) ایجاد شبکه کمک‌رسانی

۲- تغییر مردان

الف) تشویق زنان به گفت‌وگو در خصوص مسئله خشونت
ب) تشویق مردان به همکاری در امر کاهش میزان خشونت
ج) برنامه‌های درمانی برای مردان خشن
د) ارائه برنامه‌های عمومی و آموزش برای تعلیم همه افراد جامعه

۳- تغییر در شیوه‌های قانونی (تعلیم افسران اجرایی، تعلیم و کلا و...) (مهرانگیز کار: ۱۳۷۹: ۵۳۰-۵۰۵)

نتیجه‌گیری

۱. خشونت علیه زنان به عنوان یک پدیده اجتماعی مورد توجه جامعه‌شناسان و روان‌شناسان
اجتماعی قرار گرفته است.
۲. پرخاشگری قابل انتقال و رفتار خشن افراد در خانواده بر سایرین تأثیرگذار است.

۳. جامعه‌شناسان پدیده خشونت را ناشی از عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی می‌دانند و عقاید و باورهای غلط مردمان جوامع در خشونت‌ها خانوادگی نقش عمده‌ای دارند.
۴. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد خشونت‌ها غالباً با ابزار و وسایل انجام می‌گیرد که بیشتر زنان با دست روی گلو گذاشتن، فشار دادن، سیلی زدن و پیچاندن دست و... مورد خشونت قرار گرفته‌اند که ۴۲٪ آنان در آن موقع هیچ کاری انجام نمی‌دهند.
۵. بین مشخصه‌های فردی زنان و همسرانشان مانند تفاوت سنی، تفاوت تحصیلاتی، اختلاف مذهبی و فرهنگی، بدآموزی‌های مرد در دوران کودکی، وضعیت اقتصادی، ناکامی و رفتاری‌ها و مشکلات با خشونت علیه آنان ارتباط وجود دارد.
۶. دو سوم همسران کتک خورده خشونت یا مشاجرات خانوادگی را در دوران کودکی خود تجربه کرده‌اند. یک چهارم آنان در شب اول ازدواج یا هفته اول ازدواج دچار خشونت شده‌اند.
۷. ازدواج‌های زود هنگام، ختنه دختران، سقط جنین، اعتیاد و... از عوارض جدی خشونت علیه زنان است که به دنبال آن عوارض روانی نیز بروز می‌کند. ۶۳٪ از زنان هم خشونت روانی و جسمی را تجربه کرده‌اند.
۸. خشونت علیه زنان فرزندان را دچار سوء تغذیه، کم خوابی، بی‌هویتی و زمینه‌های بزهکاری را در آنان فراهم می‌کند.
۹. تقویت نهاد مددکاری اجتماعی و مشاوره قضایی، تأسیس‌های، خانه‌های امن، تغییر برخی از عقاید و باورهای خرافی در جامعه، برگزاری میزگردها و همایش‌ها در خصوص موضوع خشونت، رشد و گسترش تشکل‌ها و گروه‌های حمایت از زنان و... از مهمترین راه‌کارها در زمینه خشونت علیه زنان می‌باشد.

منابع

- ۱- احدی، حسن و...، مجموعه مقالات همایش بزه دیدگان و راه‌کارهای پیشگیرانه (۱۳۸۲)، ناشر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان
- ۲- اعزازی، شهلا، جامعه‌شناسی خانواده (۱۳۸۰) ناشر روشنگران و مطالعات زنان تهران.
- ۳- اعزازی، شهلا، نامه انجمن جامعه‌شناسان ایران، خشونت خانوادگی (۱۳۸۰) شماره ۴.

- ۴- اعزازی، شهلا، نامه انجمن جامعه شناسان ایران، مقاله خشونت خانوادگی : شماره ۴ : ۱۳۸۰
- ۵- بیگ زاده، رویا، عوامل مؤثر بر خشونت زنان تبریز، ۱۳۸۱، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان.
- ۶- پارسا، اقدس، علل و عوامل اجتماعی بزهکاری زنان (اصفهان)، (۱۳۷۸)، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان.
- ۷- جوادی، حسینی، قربانیان خشونت، مجله اطلاعات هفتگی شماره ۲۹۵۹.
- ۸- دهمخدا، علی اکبر، فرهنگ نامه : ۱۳۵۷.
- ۹- ستوده، هدایت ...، روان شناسی اجتماعی (۱۳۷۸) چاپ چهارم، تهران.
- ۱۰- قریشی راد، فخرالسادات، قربانیان خشونت (۱۳۸۲) تهران.
- ۱۱- کار، مهرانگیز، پژوهشی درباره خشونت علیه زنان در ایران، (۱۳۷۹)، ناشر روشنگران و مطالعات زنان تهران.
- ۱۲- محمدی، محسن، بررسی نقش خانواده در انحراف اجتماعی (۱۳۸۰)، پایان نامه کارشناسی دانشگاه تهران مرکز (آزاد).
- ۱۳- نعمت پورقمی، مرجان بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر اعمال خشونت در خانواده (خشونت علیه زنان): ۱۳۸۲ : پایان نامه کارشناسی رشته جامعه شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان.